

UNIVERSITATEA „BABEȘ–BOLYAI” – CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE

ȘCOALA DOCTORALĂ „STUDII DE HUNGAROLOGIE”

Andrea Balogh

Ironia în romanele lui Karácsony Benő

Teză de doctorat

REZUMAT

Îndrumător științific:
Prof. dr. Orbán Gyöngyi

2011

Cuprins

PUNCT DE PLECARE PENTRU STUDIUL IRONIEI	5
SCOPUL LUCRĂRII. IPOTEZE, METODE	6
CUVÂNT INTRODUCATIV DESPRE SCRITOR ȘI DESPRE CAPODOPERĂ	8
1. Teoria ironiei	9
1.1. Personajul ironic în comedia antică și ironia lui Socrate	9
1.2. Teoria ironiei în interpretarea retoricilor antici	12
1.3. Concepția de ironie a romanticilor	13
1.4. Ironia lui Socrate văzută de egzistențialiști	14
1.5. Paul de Man: ironia ironiei	17
1.6. E posibilă interpretarea ironiei? Propunerile lui J. M. Defays	22
2. De la ironia cunoașterii până la poetica romanului postmodern	26
Dislocarea formelor clasice ale narațiunii în proza scriitorului Karácsony Benő	29
3. „Uneltirile” textului ironic	31
3.1. Limba ca resursă a ironiei	33
3.1.1. Relativitatea limbii – polifonia discursurilor	33
3.1.2. Limbajul periferic	44
3.1.3. Ironia ca limbajul inteligenței?	47
3.1.4. Limbajul secret	52
3.2. Ironia naratorului (narator/narator/personaje)	58
3.2.1. Naratori interpretați de Dorrit Cohn	59
3.2.2. Dispariția naratorului în romanele <i>Új élet kapujában</i> și <i>Utazás a szürke folyón</i>	62
3.2.3. Înmulțirea naratorului în romanul cu titlul <i>Pjotruska</i> și în romanele cu protagonistul Felméri Kázmér	73
3.2.4. Autoironia narațiunii	91
3.3. Subtextele ca aluzii autoironice a capodoperei	97
3.3.1. Noțiunea de subtext în teoria lui M. Riffaterre	97
3.3.2. <i>Latura însorită</i> ca subtext	98

3.3.3. Sistemul subtextelor: <i>latura însorită și râul cenușiu</i>	104
3.4. Ironia ironiei	108
4. Capitole din istoria interpretării ironiei	110
4.1. Punct de plecare: schimbări și neschimbări în jurul capodoperei.....	110
4.2. Procesele de canonizare în perioada dintre cele două războaie mondiale	112
4.2.1. Ideologia transilvanismului	112
4.2.2. Interpretarea ironiei de către reprezentanții transilvanismului	114
4.2.3. Contracanonul	119
4.3. Procesele de canonizare în perioada stalinismului	123
4.3.1. Ideologia și rolul literaturii în societatea comunistă	123
4.3.2. Recepția stalinistă a lui Karácsony Benő	127
4.4. Schimbări sau neschimbări?	134
4.5. Întrebări legate de procesele de canonizare contemporane	136
„PRODUSUL” INTERPRETĂRII IRONIEI	140
Bibliografie	144

Cuvinte-cheie: ironie, principiu de structură, concepție despre lume, poetică postmodernistă, limbaj ironic, punct de vedere, asociație, subtext, canonizare.

Rezumat

Pornind de la teoria filosofică a ironiei, bazându-mă pe conduita (atitudinea) lui Socrate, analizată (cercetată) de romanticieni, de Kierkegaard, de Paul de Man și de Antal Éva, am regândit aceste teorii analizând romanele scriitorului Karácsony Benő. În operele sale ironia care capătă aspect filosofic punând mereu problematica cunoașterii, totodată este și principiu de structură a narațiunii și așadar o concepție a lumii. Narațiunea ironică demontându-se, devine ironia ironiei. Totodată am analizat și procesele de canonizare a scriitorului, problematica punând-o astfel: cum au fost interpretate textele ironice de cele două ideologii a sec. al XX-lea, de transilvanism și stalinism.

Premisele de la care am pornit în acest demers sunt următoarele:

1. În romanele scriitorului Karácsony Benő ironia este atât principiu de structură cât și concepție de viață. Principiul de structură nu se interpretează ca noțiunea structuralismului, ci ca o structură dinamică, care se bazează pe dislocarea formelor clasice a narațiunii.
2. Așadar poetica narativă a scriitorului poate să fie considerată ca o avansare a poeziei romanelor postmoderne, a „romanelor noi” numite de Thomka Beáta, care au punctul de plecare în anii șaizeci-șaptezeci ai sec. XX.
3. Polifonia punctelor de vedere a narațiunii, imparțialitatea ideologică, senzația de libertate, care se datorează acțiunii ironiei în romane, au contribuit la faptul că procesele de canonizare ideologice au respins opera acestui scriitor, deși de multe ori sunt și cuvinte recunoscătoare privind genialitatea lui.

Disertația este structurată în patru mari capitole numerotate.

Primul capitol *Teoria ironiei* constituie fundamentarea teoretică a cercetării. Din bibliografia ironiei nu le-am prezentat pe toate, ci m-am preocupat cu interpretările filosofice. Astfel primul subcapitol, *Personajul ironic în comedia antică și ironia lui Socrate*, prezintă mentalitatea și caracterul ironic, care a fost interpretată dealungul istoriei de mulți gânditori. Prima înfățișare a ironiei aflăm din comediile antice a lui Aristofane, în care sunt două personaje tipice: unul, care este orgolios și încrezător (*alazonul*), și al doilea, care se consideră neștiutor, dar tot timpul îl face ridicol pe cel încrezut (*eiron*). Deasemenea și Socrate se prezintă neputincios și ignorant față de filosofii sofiști, dar la finalul conversației le face de râs pe acești filosofi, care la început s-au prezentat cu orgoliul înțelepciunii. Antal Éva consideră că „alazonul” principal al lui Socrate este de fapt democrația antică. În concepția ei ironia lui Socrate capătă aspect egzistențial-filosofic. După părerea mea „alazonul” principal al lui Socrate este atitudinea încrezută care se consideră înțelept pentru a cunoaște lumea, pentru a se cunoaște pe sine. Așadar ironia lui Socrate în interpretarea mea capătă mai mult aspect filosofic, fiind ironia cunoașterii. În capitolul teoretic am pornit mai departe pe această concepție, și am studiat interpretările care în diferite aspecte valorifică ironia lui Socrate: concepția romanticilor care are un aspect estetic-filosofic, mai ales al lui Fr. Schlegel; interpretarea egzistențial-filosofică a lui Hegel și Kierkegaard; și nu în ultimul rând teoria lui Paul de Man, care pune în valoare într-o viziune postmodernă aspectul filosofic al ironiei, problematica punând-o astfel: oare ironia nu este întotdeauna ironia cunoașterii, care permanent împiedică intenția de interpretare? Pornind de la ideea lui Fr. Schlegel, care consideră, că ironia este parabaza (întreruperea) figurilor, de Man merge mai departe și subliniază că ironia este parabaza permanentă a oricărei figuri, chiar și a firului narativ. Disertația se bazează pe această teorie, adaugând încă o observație făcută de Antal Éva: de ce nu valorifică Paul de Man – într-un aspect postmodern – concepția lui Kierkegaard, care ar însemna analiza așa-zis „egzistențialistă”, nu a vieții scriitorului, ci a unor texte literare?

Următorul capitol cu titlul *De la ironia cunoașterii până la poetica romanului postmodern* bazată pe ideile lui Thomka Beáta, studiază care sunt caracteristicile poeticii romanului postmodern, astfel subliniază dispariția naratorului care deja nu poate să apară ca un narator atotputernic, ci are încercări de dispariție sau inventește alte metode cu care evită narațiunea, ceea ce drept conduce la poetica polifonă a narațiunii, al cărei principiu de structură

este ironia. Toate acestea, subliniază Thomka Beáta, se datorează îndoielii teoriei cunoașterii, care se petrece în sec. al XX-lea.

În al treilea mare capitol subtitrată „Uneltirile” (*intrigile*) *textului ironic* cercetătorul urmărește pornind de la ideile lui J. M. Defays, care sunt înfățișările ironice ale romanelor. Acestea se analizează pe tema limbajului, a naratorului, ajungând la demontarea narațiunii și chiar a operei (opera însemnând în acest caz doar romanele).

Datorită ironiei, limba se manifestă nu ca ceva unitar, ci care se particularizează pe anumite discursuri care aparțin unor personaje cu un stil de viață, cu o mentalitate, cu o concepție de viață specifică. Adică limba se manifestă prin individualitatea discursurilor, dintre care nici unul, nici discursul ironiei nu primește stăpânire pe altele, ci permanent se desfășoară un raport ironic între ele. Astfel opera scriitorului pune problematica relativității limbii. Tot în acest subcapitol, pe tematica limbajului se fac cercetări cu privire la discursul ironic care în romanele *Pjotraska*¹ (Piotrușca), *Napos oldal*² (Cu capul în soare), *A megnyugvás ösvényein*³ (Cu pasul în liniște) se prezintă prin figura personajelor principale. Discursul ironic nu își cere superioritate ci acceptă periferia, care i se acordă de către *alazoni*. Dar în aceeași timp limbajul ironic se dovedește a fi limbajul inteligenței, care nu poate fi înțeleasă decât de acele personaje care „vorbesc” acest limbaj, așadar se prezintă și ca limbajul codificat, secret. Codificarea lui provine dintr-o tematică aparte (de ex. literatura rusă și natura), din încălcarea unor reguli legate de uzul limbii. Limbajul ironic deseori se naște pentru bucuria limbii (folosit de Barthes), nu pentru un scop superior. Astfel textul ironic pune la încercare cititorul, căruia i se ivesc multe „uneltiri” la cale.

Subcapitolul *Ironia naratorului (narator/narator/personaje)* se preocupă cu studiul punctului de vedere al narațiunii. În romanele *Új élet kapujában* [= În poarta vieții noi] și *Utazás a szürke folyón* [= Călătorie pe malul cenușiu] naratorul are încercări de dispariție, narațiunea fiind lăsată pe seama personajelor, și abia totul aflăm prin „turnarea narativă” (adică în sensul a turna un film) a personajelor. În romanele *Pjotraska* (Piotrușca), *Napos oldal* (Cu capul în soare), *A megnyugvás ösvényein* (Cu pasul în liniște) naratorul are o altă metodă pentru a evita

¹ Karácsony Benő: *Piotrușca*. Trad. George Sbârcea. Editura Kriterion, București, 1973.

² Karácsony Benő: *Cu capul în soare*. Trad. Petre Bokor. Editura Kriterion, București, 1974.

³ Karácsony Benő: *Cu pasul în liniște*. Trad. Petre Bokor. Editura Kriterion, București, 1976.

rolul naratorului *atotștiutor*. În aceste opere naratorul se multiplică ori prin mai multe personaje principale, parcă și el însuși ar fi un personaj principal (*Pjotruska*), ori printr-un singur protagonist, Felméri Kázmér (*Napos oldal, A megnyugvás ösvényein*), cărui caracter este o permanentă dublare, înmulțire de caractere diferite. Astfel putem sublinia că tehnica de înmulțire a naratorului are rolul de a ironiza cu sine însuși, dar în aceeași timp și cu narațiunea în general. Romanul *Napos oldal* merge și mai departe în această privință pentru că are încercări mai directe de demontare a narațiunii. Sunt enunțuri provocatoare adresate cititorului, prin care narațiunea se falsifică pe sine însuși, se demontează, adică se autoironizează.

Tot în acest capitol se urmărește ultima „uneltire” ironică a textelor. Subcapitolul cu titlul *Subtextele ca aluzii autoironice a capodoperei* subliniază faptul că nu numai narațiunea ci și opera, formată în acest caz doar din romane, se autoironizează prin anumite sisteme simbolice, cum este *latura înșorită* sau *râul cenușiu*.

Capitolul *Ironia ironiei* ajunge la concluzia că prin ironizarea discursului ironic, prin demontarea narațiunii ironice, prin autoironia personajelor ironice și prin subtextele autoironice a operei, în romanele lui Karácsony Benő se manifestă ironia ironiei. Așadar sunt împiedicate toate încercările cititorului de a se ajunge la o interpretare fixă a romanelor.

Ultimul capitol pornește de la ipoteza lui Gyimesi Éva, subliniând faptul că procesele de canonizare ideologice (transilvanism și stalinism) au respins opera scriitorului, pentru că aceasta nu s-a prezentat prin recitarea temelor (subiectelor) cerute de transilvanism, iar mai târziu s-a dovedit inutilă sau chiar înfricoșătoare pentru comunism prin ideile liberaliste și individuale. Legat de toate acestea am subliniat încă următoarele: romanele în perioadele respective au fost marginalizate și din cauza poeziei ironice a narațiunii. În aceeași timp demersurile acestui capitol analizează felul în care au fost interpretate textele ironice dealungul sec. al XX-lea.

Concluziile cercetării sunt următoarele:

- Ironia se dovedește a fi un principiu de structură a narațiunii, care este dinamică, mereu schimbătoare, care pune la încercare cititorul sau chiar criticul;
- Ironia se manifestă și ca concepție de viață astfel însemnând încercarea permanentă de cunoaștere și de interpretare, care este în aceeași timp împiedicată tocmai de ironie. Astfel romanele nu au un înțeles bine definit, ci se bazează pe polifonia înțeleselelor;

- Limbajul ironic s-a dovedit a fi inteligent, secret și de aceea periferic nu numai în contextul romanelor studiate, ci și în contextul literaturii maghiare din sec. XX;
- Poetica romanelor apărute după anii șaizeci-șaptezeci, numite romane noi de Thomka Beáta, se par a continua poetica lui Karácsony Benő.

SURSE

KARÁCSONY BENŐ: *A megnyugvás ösvényein*. Ed. Józsa Béla Athenaeum, Cluj-Napoca, 1946. [Ediția a doua: ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978. Introducere: Sőni Pál. Ediția a treia: ed. Helikon, Budapesta, 1983.]

KARÁCSONY BENŐ: *Lira*. Ed. Kriterion, București, 1990.

KARÁCSONY BENŐ: *Napos oldal*. I., II. Ed. Erdélyi Szépmíves Céh, Cluj-Napoca, 1936. [Ediția a doua: ed. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapesta, 1958. Ediția a treia: ed. Literară, București, 1968. Ediția a patra: ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1974. Ediția a cincea: ed. Kriterion, București, 1990. Ediția a șasea: ed. Helikon, Budapesta, 1982. Ediția a șaptea: ed. Ferenczy Könyv- és Lapkiadó, Budapesta, 1995. Ediția a opta: ed. Aquincum, Budapesta, 2003.]

KARÁCSONY BENŐ: *Nyári délután a régi Fehérvárt*. Coord. și introducere Balázs Imre József. Ed. Kalota, Cluj-Napoca, 2006.

KARÁCSONY BENŐ: *Pjotruska*. Ed. Erdélyi Szépmíves Céh, Cluj-Napoca, 1927. [Ediția a doua: ed. Révai, Budapesta, 1937. Ediția a treia: ed. Literară, București, 1968. [<http://mek.oszk.hu/00700/00713/00713.pdf>]] Ediția a patra: ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1986. Introducere: Tánczos Vilmos.]

KARÁCSONY BENŐ: *Tavaszi ballada*. Ed. Erdélyi Könyvbarátok Társasága, Târgu-Mureș, 1925. [Ediția a doua: *Tavaszi ballada. Novellák és színdarabok*. Prolog: Baróti Pál. Ed. Literară, București, 1968.]

KARÁCSONY BENŐ: *Új élet kapujában*. Ed. Erdélyi Szépmíves Céh, Cluj-Napoca, 1932.
[<http://mek.oszk.hu/00700/00713/00713.pdf>]

KARÁCSONY BENŐ: *Utazás a sziürke folyón*. Ed. Erdélyi Szépmíves Céh, Cluj-Napoca, 1940.
[Ediția a doua: ed. Literară, București, 1968.]

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

ALBERT ERNŐ (coord.): *Irodalmi szöveggyűjtemény a IX. és X. osztály számára*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983. 273-276.

ANTAL ÉVA: *Túl az irónián. Retorikus olvasatok*. Ed. Kijárat, Budapesta, 2007.

B. GAÁL MÁRTA: *Romantikus irónia, transzcendentális irónia*. Ed. Tankönyvkiadó, Budapesta, 1992.

BAL, MIEKE: A leírás mint narráció. In. Thomka Beáta (coord.): *Narratívák 2. Történet és fikció*. Ed. Kijárat, Budapesta, 1998. 135-171.

BALÁZS IMRE JÓZSEF: A hatalmi beszéd az erdélyi magyar irodalomban a második világháború után. In. Balázs Imre József (coord.): *A sztálinizmus irodalma Romániában. Tanulmányok*. Ed. Korunk Komp-Press, Cluj-Napoca, 2007. 11-62.

BALÁZS IMRE JÓZSEF: Antropológiai szempontok a Gheorghiu-Dej korszak rövidprózájának megközelítéséhez. In. Balázs Imre József (coord.): *A sztálinizmus irodalma Romániában. Tanulmányok*. Ed. Korunk Komp-Press, Cluj-napoca, 2007. 63-91.

BALÁZS IMRE JÓZSEF: Hogyan írjunk irodalomtörténetet? Levél Vida Gábornak. In. Balázs Imre József: *A nonszalansz esélye*. Kritikák, tanulmányok. Ed. KOMP-PRESS Korunk Baráti Társaság, Cluj-Napoca, 2001. 5-14.

BALÁZS IMRE JÓZSEF: Karácsony Benő. In. Balázs Imre József: *Mint egy úszó színház*. Ed. Pallas-Akadémia, Miercurea-Ciuc, 2005. 23–28.

[<http://karacsonybeno.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=8&p=490>]

BALÁZS IMRE JÓZSEF: Minor és maior nyelvhasználati módok az erdélyi magyar irodalomban. In. *Kisebbségkutatás*, 2006/2. 229—236.

[<http://balazs.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=60&p=4698>]

BALOTĂ, NICOLAE: Karácsony Benő. In. Balotă, Nicolae: *Scritori maghiari din România*. Editura Kriterion, București, 1981. 78–88.)

[<http://karacsonybeno.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=8&p=492>]

BARTHES, ROLAND: *Le Bruissement de la langue*. Ed. Seuil, Paris, 1984.

BÉLÁDI MIKLÓS (coord.): *A magyar irodalom története*. Vol. VI. Budapest, 1966. 954.

BENEDEK MARCELL (coord.): *Magyar Irodalmi Lexikon*, I., A-K. Ed. Akadémiai, Budapest, 1963. Kán 579.

BENEDEK MARCELL: Ki a humorista? Gondolatok Karácsony Benő posthumus könyvéről. In. *Utunk*, 1. febr. 1947. 9.

BÓKAY ANTAL: *József Attila poétikái*. Ed. Gondolat, Budapest, 2004.

BOOTH, WAYNE: *A Rhetoric of Irony*. Ed. University of Chicago Press, Chicago, 1974.

CHINEZU, ION: *Aspecte din literatura maghiară ardeleană*. Editura revistei Societatea de Mâine, Cluj, 1930. 108–109.

COHN, DORRIT: Áttetsző tudatok. In. Thomka Beáta (coord.): *Az irodalom elméletei II*. Ed. Jelenkor, Pécs, 1996. 5-79.

CS. GYÍMESI ÉVA: *Gyöngy és homok. Ideológiai értékjelképek az erdélyi magyar irodalomban*. Ed. Kriterion, București, 1992.

CS. GYÍMESI ÉVA: *Honvágy a hazában. Esszék, interjúk, publicisztikai írások*. Ed. Pesti Szalon, Budapest, 1993.

CS. GYÍMESI ÉVA: Korán jött polgár. Karácsony Benő prózája. In. Cs. Gyimesi Éva: *Colloquium Transsylvanicum*. Ed. Mentor, Târgu-Mures, 1998. 167–190. [<http://karacsonybeno.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=8&p=218>]

CSÁSZÁR KÁROLY: „Napos oldal”. In. *Pásztortűz*, 1936/11. 241-242.

CSEHI GYULA: *A baloldali forrásvidék. Tanulmányok, arcképek, jegyzetek a romániai szocialista irodalom történetéhez*. Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1973.

CSERESZNYÉSI LÁSZLÓ: Traktátus a pesti/zsidó humorról. In. *2000 Irodalmi és Társadalmi havi lap*, július-augusztus, 2006. [http://www.ketezer.hu/menu4/2006_07_08/cseres.html]

DÁVID GYULA–LÁNG GUSZTÁV–SZÁSZ JÁNOS: *Magyar irodalom. Tankönyv a X. osztály számára. XX. századi magyar irodalom. Romániai magyar irodalom*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983. Prima ediție: 1978. 183-186.

DE MAN, PAUL: Az irónia fogalma. In. De Man, Paul: *Esztétikai ideológia*. Ed. Janus/Osiris, Budapest, 2000. 175-203.

DE MAN, PAUL: *Az olvasás allegóriái*. A figurális nyelv Rousseau, Nietzsche, Rilke és Proust műveiben. Ed. Magvető, Budapest, 2006.

DEFAYS, JEAN-MARC: *Comicul*. Principii, procedee, desfășurare. Traducere Ștefania Bejan. Institutul European, Iași, 2005.

DSIDA JENŐ: Író, aki sem jobboldalra, sem baloldalra nem állott, hanem a „napos oldalt” választotta. In. *Keleti Újság*, 11. máj, 1936. 4.

ECO, UMBERTO: *Nyitott mű*. Ed. Európa, Budapest, 1998.

ELM, THEO: A parabola mint „hermeneutikai” műfaj. Ford. V. Horváth Károly. In. Thomka Beáta (coord.): *Narratívák 2. Történet és fikció*. Ed. Kijárat, Budapest, 1998. 105-117.

GAÁL GÁBOR: A „Napos oldal”. In. Gaál Gábor: *Válogatott írások. I. 1921-1940. Tanulmányok és cikkek*. Ed. Literară, București, 1964. 581-584.

GYULAI LEVENTE: Irodalomkritikai gondolkodás és olvasói preferenciák a korai Útunkban. In. Balázs Imre József (coord.): *A sztálinizmus irodalma Romániában. Tanulmányok*. Ed. Korunk Komp-Press, Cluj-Napoca, 2007. 93-121.

HUSZÁR SÁNDOR: Karácsony Benőről húsz év múltán. In. *Korunk*, 1964. 657-658.

KÁDÁR ERZSÉBET: Utazás a szürke folyón. In. *Nyugat*, 1940/12., 576-577.
[<http://epa.oszk.hu/00000/00022/00659/21125.htm>]

KÁNTOR LAJOS-LÁNG GUSZTÁV: Romániai magyar irodalom 1944-1970. Ed. Kriterion, București, 1971.

KARDOS LÁSZLÓ: Pjotruska. Karácsony Benő regénye. In. *Nyugat*, 1937/11.
[<http://karacsonybeno.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=8&p=267>]

KIERKEGAARD, SØREN: Az irónia fogalmáról. In. Kierkegaard, S.: *Egy még élő ember írásaiból. Az irónia fogalmáról*. Ed. Jelenkor, Pécs, 2004.

KISS ERNŐ: Tavaszi ballada. In. *Pásztortűz*, 1925/14. 320.

KÖTŐ JÓZSEF: Cinikus volt-e Karácsony Benő? In. *Korunk*, 1962/11., 1384-1386.

LÁNG GUSZTÁV: Karácsony Benő. In. Láng Gusztáv: *Kiskatedra*. Ed. Komp Press Korunk Baráti Társaság, Cluj-Napoca, 1993. 114-115.

LÁNG ZSOLT: Hogyan írjuk meg a romániai magyar irodalom történetét? In. *Látó*, 1998/10. 3-12.

LIGETI ERNŐ: Karácsony Benő nyilatkozik a darabjairól, az írás műhelytitkairól és sok mindenféléről, ami bevilágít egy író gondolatvilágába. In. *Független Újság*, 9. oct. 1937. 5–6.

LIGETI ERNŐ: *Súly alatt a pálma. Egy nemzedék szellemi élete 22 esztendő kisebbségi sorsban.* Ed. Pallas-Akadémia, Budapest, 2004.

MAROSI ILDIKÓ (szerk.): *A Helikon és az Erdélyi Szépmíves Céh levelesládája (1924-1944).* Ed. Kriterion, București, 1979.

MÉLIUSZ JÓZSEF: Közelmúltunk irodalma. In. *Utunk*, 1957/13. 4-5.

MOLTER KÁROLY: Pjotruska. In. *Ellenzék*, 1928/76. 106-110.

NAGY KOPPÁNY ZSOLT: Karácsony Benő művei a kritikák tükrében. In. *Új Forrás*, 2003/3., martie. [<http://www.jamk.hu/ujforras/030313.htm>]

PÉTER LÁSZLÓ (coord.): *Új Magyar Irodalmi Lexikon*, 2. H-Ő. Ed. Akadémiai, Budapest, 1994. 961-962.

PLATÓN: *Szókratész pöre. Levelek.* Coord. și introducere Katona Ádám. Ed. Kriterion, București, 1972.

POMOGÁTS BÉLA: *Jelszó és mítosz.* Ed. Mentor, Târgu-Mureș, 2003.

RASS KÁROLY: A mi regényirodalmunk. In. *Erdélyi Múzeum*, 1936. 245–275.

RIFFATERRE, MICHAEL: A fikció tudattalanja. In. Thomka Beáta (coord.): *Narratívák 2. Történet és fikció.* Ed. Kijárat, Budapest, 1998. 85-104.

RIFFATERRE, MICHAEL: Szimbolikus rendszerek a narratívában. In. Thomka Beáta (coord.): *Narratívák 2. Történet és fikció.* Ed. Kijárat, Budapest, 1998. 61-84.

ROBOTOS IMRE: A cinizmustól a közösségi humánusig. In. *Utunk*, 8. aug. 1957. 8-9.p., și 15. aug. 8.p.

RUFFY PÉTER: Karácsony Benő, aki Tamási Áronnak válaszol. In. *Brassói Lapok*, 1938. 24. apr. 13–14.

SCHLEGEL, A. W. – SCHLEGEL, FR.: *Válogatott esztétikai írások. I.* Ed. Gondolat, Budapest, 1980.

SELYEM ZSUZSA: Az irodalom mint kommunikáció. Hagyomány, nevetés, szentség Esterházy Péter prózájában. In. Selyem Zsuzsa–Balázs Imre József: *Humor az avantgárdban és a posztmodernben*. Ed. Scientia, Cluj-Napoca, 2004. 63-117.

SELYEM ZSUZSA: Romániai? Magyar? Irodalom? Történet? In. Selyem Zsuzsa: *Valami helyet*. Ed. KOMP-PRESS Korunk Baráti Társaság, Cluj-Napoca, 2003. 49-62.

SŐNI PÁL: *A romániai magyar irodalom története*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969.

SŐNI PÁL: *Avantgarde sugárzás. Modern törekvések a romániai magyar irodalomban*. Ed. Kriterion, 1973.

SŐNI PÁL: Karácsony Benő írásművészetéről. In. Karácsony Benő: *Napos oldal*. Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1974. 5-18.

SŐNI PÁL: Karácsony Benő posztumusz regénye. In. Karácsony Benő: *A megnyugvás ösvényein*. Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978. 5–22.

SZÁNTÓ GYÖRGY: Napos oldal. In. *Erdélyi Helikon*, 1936/9. 332-333.

SZEMLÉR FERENC: Karácsony Benő és a kritikusok. In. *Előre*, 14. jul. 1968. 4. (XXII 1968): 6435. (VII. 14.)

SZENCZEI LÁSZLÓ: Karácsony Benő. In. *Erdélyi Helikon*. 1939/1. 43-48.

TAPODI ZSUZSA: *Irodalom a politika szolgálatában. Gaál Gábor munkássága pályája utolsó szakaszában. (1946-1954)*. Ed. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest, 2001.

THOMKA BEÁTA: *Narráció és reflexió*. Ed. Forum, Újvidék, 1980.

TÓTH H. ZSOLT: *Széttagosott ösvény*. Karácsony Benő élete és műve. Ed. Balassi, Budapest, 1994.

VALLASEK JÚLIA: A clown és a picaro álarca. Karácsony Benő utolsó regényei. In. *Holmi* 2003/3. 345-350. [<http://karacsonybeno.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=8&p=491>]

VERES ANDRÁS: Irónia. In. Király István (coord.): *Világirodalmi Lexikon IV*. Ed. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 375-380.

VEZÉR ERZSÉBET: Utazás a szürke folyón. In. *Nyugat*, 1940/12. 576-577.

[<http://epa.oszk.hu/00000/00022/00659/21125.htm>]

VIRGINÁS ANDREA: Kagyló, Kolumbia, kevert: néhány, a romániai magyar irodalom diszkurzív képződményét célzó alakzat. In. Gábor Csilla–Selyem Zsuzsa (coord.): *Kegyesség, kultusz, távolítás*. Ed. Scientia, Cluj-Napoca, 2002. 281-306.